

คำว่า “เหมี้ยง” หรือ “เมี่ยง” ความสัมพันธ์ทางภาษากับวัฒนธรรมไทย

The word of “Miang”: Relationship on Language and Thai Culture

วิชุดา พรายยงค์

Vichuda Prayyong

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

Dhonburi Rajabhat University

Corresponding author E-mail: au_vichuda@hotmail.com

Received: February 23, 2022; **Revised:** April 04, 2022; **Accepted:** April 30, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาคำว่า เหมี้ยง และ เมี่ยง ในด้านที่มาของคำ วิวัฒนาการของคำว่า เหมี้ยง และ เมี่ยง ในด้านความสัมพันธ์ทางภาษาและวัฒนธรรมไทย ผู้เขียนได้ศึกษาจากเอกสาร ตำรา แหล่งความรู้ต่างๆ รวมถึง ได้สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ พบว่าเหมี้ยงเป็นของขบเคี้ยวของชาวล้านนาที่ทำไว้รับประทานเองทุกบ้าน ชาวล้านนาในอดีตนิยมเคี้ยวเหมี้ยงหรืออมเหมี้ยงหลังรับประทานอาหาร วัฒนธรรมการอมเหมี้ยงเป็นวัฒนธรรมที่ปรากฏอย่างช้านานในล้านนา จากการพบคำว่า เหมี้ยง กับเมี่ยง ในเอกสารโบราณแสดงให้เห็นถึงประวัติคำที่ยาวนาน เหมี้ยงยังแสดงถึงวัฒนธรรมประเพณีของคนไทย ทำให้ทราบว่าคนไทยรู้จักคุ้นเคยกับเมี่ยงมานาน

การเขียน คำว่าเหมี้ยง กับ เมี่ยง เขียนต่างกัน ตามพจนานุกรมฉบับภาษาล้านนา และพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 ด้วยวิธีการออกเสียงของภาษาล้านนากับภาษากรุงเทพฯ นั้นแตกต่างกัน ด้านความหมายของคำว่าเหมี้ยงในพจนานุกรมฉบับภาษาล้านนาและ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 มีความแตกต่างกัน คือพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 มี 2 ความหมาย

แม้ว่าเหมียงของคนในล้านนาจะแตกต่างจากเหมียงคำของคนในภาคกลาง แต่เหมียงคำก็ถือเป็นแสดงความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของไทย ปัจจุบันคำว่า เหมียง และ เหมียง มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคม และการเปลี่ยนแปลงทางภาษาตามวิวัฒนาการทางภาษา แต่การศึกษาคำว่า เหมียง และ เหมียง แสดงความสัมพันธ์ทางภาษาและวัฒนธรรมไทยได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ: เหมียง, เหมียง, ความสัมพันธ์ทางภาษากับวัฒนธรรมไทย

Abstract

This academic article aims to study the word of “Miang” in term of origin, the evolution of the word of “Miang”, and in relationship on language and Thai culture. The author has studied from documents, textbooks, various sources of knowledge including interviewing with experts “Miang” is a snack made by Lanna people in every home. In the past, Lanna people used to chew “Miang” or keep in the mouth after eating. The culture of keep “Miang” in the mouth is a culture that has been for a long time in Lanna. From the word of “Miang” found in ancient documents shows the long history of the word. “Miang” also represents the culture and tradition of Thai people which makes it known that Thai people have been familiar with “Miang” for a long time. The word of “Miang” is written differently according to the Lanna language dictionary and the Royal Institute Dictionary 2011 because of different pronunciation methods of Lanna and Bangkok languages.

The meaning of the word of “Miang” in the Lanna language dictionary and the Royal Institute dictionary 2011 is different which the Royal Institute dictionary 2011 has 2 meanings. Although “Miang” of the people in Lanna is different from “Miangkham” of the people in the central region, but “Miangkham” is considered as the relationship between language and culture in Thai society.

Currently, the word of “Miang” have changed according to social conditions and linguistic changes according to linguistic evolution. However, the study of the word of “Miang” shows the relationship between language and Thai culture very well.

Keyword: Miang, Relationship on Language and Thai Culture

บทนำ

คนไทยแต่ละภูมิภาคมีวัฒนธรรมด้านอาหารที่แตกต่างกันไป ตามพื้นที่ภูมิศาสตร์ สภาพอากาศ ซึ่งล้วนแต่เป็นอัตลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นแต่เมื่อสังคมมีการติดต่อกันมีการย้ายถิ่น คำขายกัน ก็มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน หนึ่งในวัฒนธรรมที่มีการแลกเปลี่ยนกันก็คือวัฒนธรรมด้านอาหาร

เหมียง เป็นอาหารว่างของชาวล้านนาซึ่งมีประวัติความเป็นมายาวนาน เหมียงหรือชา เป็นพืชชนิดเดียวกัน คนล้านนารู้จักและคุ้นเคยกับเหมียงมายาวนาน ด้วยต้นเหมียงหรือต้นชา เป็นพืชประจำถิ่นที่มีอยู่ภาคในภาคเหนือซึ่งมีอากาศหนาวเย็น วัฒนธรรมการรับประทานใบเหมียงและใบชาของคนล้านนามีความแตกต่างกัน ทำให้เรียกแตกต่างกัน กล่าวคือใบชาที่นำมาหมักดองเพื่อเคี้ยวหรืออมจะเรียกใบเหมียง ส่วนใบอ่อนที่นำมาตากแห้งชงเป็นชา นั้น จะเรียกใบชา

ชาเป็นคำไทยที่มีต้นคำมาจากคำที่ออกเสียงว่า ฉา (Cha) ในภาษาจีนกลางส่วนภาษาจีนแต้จิ๋ว ออกเสียงว่า เต๋ ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 ให้ความหมายว่า ต้นไม้ขนาดเล็ก ขึ้นตามหุบเขาในเขตร้อน ใบใช้ชงกับน้ำร้อนเป็นเครื่องดื่ม ถิ่นพ่ายพของ ไทยเรียกต้นชาว่าต้นเหมียง ชาวพ่ายพนิยมนำใบมาดองให้เค็มด้วยเกลือรับประทานเป็นผัก ส่วนการนำใบชามาชงเป็นเครื่องดื่มนั้นเป็นวัฒนธรรมการกินอยู่ที่ไทยรับมาจากจีน และเป็นที่มาของคำว่า ชา ในภาษาไทยด้วย (นันทนา ตันติเวสส, 2540) จากประวัติความเป็นมาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าคนล้านนารู้จักและคุ้นเคยกับเหมียงหรือชาทั้ง 2 รูปแบบ

บทความนี้จะอธิบายคำว่า เหมียง เป็นอาหารว่างของชาวล้านนาที่รู้จักและคุ้นเคยมาแต่โบราณ ชาวล้านนานิยมทำเหมียงไว้มหรือเคี้ยวในครัวเรือน เพราะเหมียงเป็นพืชประจำถิ่นที่อยู่ในบริเวณภาคเหนือของประเทศไทย เหมียงหรือชาคือพันธุ์ไม้ชนิดเดียวกัน การทำเหมียงเป็นการถนอมอาหารอย่างหนึ่ง เพราะต้องนำใบเหมียงไปผ่านการนึ่งและหมัก จากนั้นจึงนำมาเรียงมัดรวมกัน เก็บไว้ในไหเหมียง ซึ่งใช้เวลาประมาณ 1-2 เดือน จึงนำมารับประทานได้ การทำเหมียงนับเป็นภูมิปัญญาด้านอาหาร และวัฒนธรรมของชาวล้านนาที่สืบทอดต่อกันมาแต่โบราณ ส่วนคำว่าเหมียงในวัฒนธรรมด้านภาษา หากเป็นสำนวนคนล้านนา จะเรียกว่า ชีเหมียง หมายถึงเป็นสนิม หากเอามาใช้เป็นการเปรียบเทียบกับคน เช่น ไช้เหมียง แปลว่าไ้หนุ่ม

กระจอก (เชียงใหม่นิวส์, 2560) ส่วนสำนวนไทยของคนในภาคกลางก็มีการกล่าวถึงเมี่ยงเช่นกัน หากกล่าวถึงสำนวนไทยที่ว่า “เอาลูกเคঁมาเลี้ยง เอา**เมี่ยง**เคঁมาอม” หลายคนคงเคยได้ฟังมาบ้าง แต่สำหรับคนรุ่นใหม่อาจสงสัยว่า คำว่า เมี่ยง หมายถึงอะไรใช่เมี่ยงคำที่คนไทยรับประทานหรือไม่ และ**เหมี้ยง** เหมือนกับเมี่ยงในภาคกลางหรือไม่ เหมี้ยง และเมี่ยง มีที่มาอย่างไร บทความนี้จะได้นำเสนอถึงความหมาย ประวัติความเป็นมา วิวัฒนาการของคำ ความสัมพันธ์ทางภาษาและวัฒนธรรมของคำว่า เหมี้ยง และเมี่ยง ต่อไป

ที่มาของคำว่า “เหมี้ยง”

1. ใบ“เหมี้ยง” หรือ ใบชา เป็นต้นไม้ชนิดเดียวกัน ส่วนที่เรียกอมเหมี้ยง ไม่ใช่อมใบชา นั้น เนื่องจากว่ากระบวนการทำเหมี้ยงแตกต่างจากการทำชาสำหรับชงดื่ม **เหมี้ยง** เป็นของขบเคี้ยวของชาวล้านนา ที่ทำไว้รับประทานเองทุกบ้าน ชาวล้านนาในอดีตนิยมเคี้ยวเหมี้ยงหรืออมเหมี้ยงหลังรับประทานอาหาร และเอาไว้รับรองแขกที่มาเยี่ยมเยือน นับว่าเหมี้ยงเป็นของที่ต้องมีติดบ้านไว้ทุกบ้าน

คนไทยรู้จักกิน/อมใบชามาแต่โบราณ ก่อนพบคนจีนที่ดื่มชาคนไทยจึงมีคำเรียก ชา เป็นภาษาไทยว่า **เหมี้ยง** แต่คนไทยรุ่นหลังๆ ไปรับวิธีการต้มน้ำชามาจากจีนจึงรับคำว่า ชา มาใช้ด้วย และไม่ใช้คำว่าเหมี้ยง เพราะคิดว่า เหมี้ยง ใช้มเท่านั้น

ภาพที่ 1 เหมี้ยง ของชาวล้านนา

เหมี้ยงอยู่คู่กับชาวล้านนามาแต่โบราณดังปรากฏในจารึกของวัดพระธาตุหริภุญชัย เมื่อปี 2034 สมัยนั้นพระยาแก้วครองเมืองเชียงใหม่ มีพระราชศรัทธาสรางหมณเฑียรธรรมและ

พระคัมภีร์ที่วัดพระธาตุหริภุญชัยบันทึกไว้ว่า “เงินจํานาไ้เป็นมูลให้เอาดอกเป็นค่าหมากเหมี้ยงบูชาพระธรรมพันร้อยเงิน” (ชมรมฮักตัวเมือง สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มช., 2562)

ภาพที่ 2 พระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน

คำปวิวรรตจากจารึกหริภุญชปุรี ตอนที่กล่าวถึง เหมี้ยง “300รอม(43) ทั้งมวล1670 เงิน เงินจํานา(44) ไ้เป็นมูลให้เอาดอกเป็นค่าหมากเหมี้ยงบูชาพระธรรมพันร้อยเงินบาตรเงินลูกหนึ่งหนัก1863 ” (จารึกหริภุญชรี, 2564)

จากการพบข้อความในจารึกดังที่กล่าวมาย่อมแสดงให้เห็นว่า เหมี้ยงเป็นอาหารอย่างหนึ่งของคนล้านนา ที่อยู่คู่กับสังคมล้านนามาแต่โบราณ ไม่เพียงแต่เป็นของกินในบ้านของชาวล้านนาทั่วไป แต่การกล่าวถึงเหมี้ยงในจารึกของกษัตริย์ล้านนาที่จารึกไว้ในเหตุการณ์สำคัญย่อมแสดงถึงความสำคัญของเหมี้ยง ซึ่งเป็นของที่ชาวล้านนาคุ่นเคยและขาดเสียไม่ได้

การกิน/อมใบเหมี้ยงเป็นส่วนสำคัญของชีวิตคนไทยมาแต่โบราณ เห็นได้ว่าแทรกอยู่ในพิธีกรรมเกี่ยวกับศาสนา ส่วนประเพณี ยังพบในงานแต่งงาน ต้องมีเหมี้ยงเป็นส่วนประกอบด้วยเสมอ (ประจำวันใช้รับแขก)

2. เหมี้ยง หรือ เมี้ยง จากล้านนาสู่สุโขทัย ดังที่ปรากฏคำว่าเหมี้ยงในจารึกพระธาตุหริภุญชัย ย่อมแสดงถึงประวัติคำ ที่ยาวนาน และความคุ้นเคยคู่กับสังคมและวัฒนธรรมล้านนา ต่อมายังพบคำว่าเหมี้ยงในจารึกสุโขทัยแห่งอื่นอีก ดังข้อความว่า “บริพันเล็กสิบดวงเป็นสำหรับ

กับलगพนแต่งเป็นบยศรีบุชพระเจ้าตเลึงทองเหลืองดวงหนึ่งคำห้าสลิ้งแต่งใส่หมากบุชพระเจ้าเลียนทองลัมฤทธิ์ดวงหนึ่งคำบาทหนึ่งแต่งเมียงบุชพระเจ้าน้ำเต้าทอง” (จารึกวัดเขมาสุโขทัย พ.ศ.2079, 2564)

นอกจากนี้ยังพบคำว่า เมียง ในวรรณกรรมสำคัญของไทย คือ ตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ ที่กล่าวถึงเหมียงไว้เช่นกันว่า “แต่นี้สืบไปเบื้องหน้า กษัตริย์ก็ดี คหบดีเศรษฐีแลตระกูลทั้งหลายก็ดี ทั่วทุกราชธานีนิคมคามสยามภาษา แม้นผู้ใดจะทำการรับแขกเป็นการสนานใหญ่ มีการอวาทวิวาทมงคลเปนต์น จะร้อยกรองบุบผชาติใส่ เมียงหมากสุ่แขก ก็ให้ร้อยกรองเป็นรูปพานขันหมากดั่งนี้ ถูจะเอาสิ่งใดๆ กระทำใส่เมียงหมากก็ดี ก็จงกระทำเป็นรูปพานมีชั้นสองรองชั้น ให้เรียกนามว่าพานขันหมากกราบกลปาวสาน” (หอพระสมุดวชิรญาณ, 2457)

แม้ว่าวรรณกรรมเรื่องตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ จะมีการตั้งข้อสังเกตถึงช่วงเวลาในการแต่ง ว่ามาแต่งขึ้นสมัยรัตนโกสินทร์ แต่อย่างไรก็ตามวรรณกรรมเรื่องตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ นับว่าเป็นวรรณกรรมสำคัญเรื่องหนึ่งที่ทำให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณีของไทย ดังนั้น การพบคำว่าเมียงเป็นส่วนหนึ่งที่บ่งบอกว่า คนไทยภาคกลางก็รู้จักเมียงมานานแล้วเช่นกัน และเมียงยังเป็นของสำคัญที่ใช้ในพิธีการสำคัญอีกด้วย

3. วิวัฒนาการของ“เหมียง”ของล้านนากับ “เมียง” ของคนภาคกลาง หากจะพิจารณาตามหลักเกณฑ์ทางไวยากรณ์การเขียน และความหมายของคำว่าเหมียง กับ เมียง นั้นสามารถพิจารณาตามเกณฑ์ของพจนานุกรมทั้ง 2 ฉบับ ได้ดังนี้

พจนานุกรมภาษาล้านนา ฉบับเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในวโรกาสเจริญพระชนมายุ 86 พรรษาให้ความหมาย คำว่า เมียง ไว้ดังนี้

เหมียง (เหมียง) /miaŋ น. เมียง-ต้นชาชนิดหนึ่งขึ้นตามหุบเขาในเขตร้อน ยอดอ่อนหนึ่งให้สุกแล้วหมักให้ได้ที่ใช้ม้วนห่อเกลือเพื่ออมหลังอาหาร. (พจนานุกรมภาษาล้านนา, 2550)

ส่วนคำว่า “เมียง” ของคนภาคกลางหรือที่คนไทยทั่วไปคุ้นเคย มีความหมายดังนี้

เมียง ความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 ให้ความหมาย คำว่า “เมียง” ว่า เมียง ๑ (ถิ่น-พายัพ) น. ชื่อต้นไม้ขนาดเล็กชนิด *Camellia sinensis* (L.) Kuntze var. *assamica* (Mast.) Kitam ในวงศ์ Theaceae ขึ้นตามเขาในภาคเหนือเขตร้อน

ใบนำมาหมักใช้เคี้ยวหรืออม (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับพ.ศ.2554, 2556) เมือง ๒ น. ของกินเล่นที่ใช้ใบไม้บางชนิด เช่น ใบชาหมัก ใบชะพลู ใบทองหลาง ห่อเครื่องมีถั่วลิสง มะพร้าว กุ้งแห้ง หัวหอม ชিং เป็นต้น มีหลายชนิด เรียกชื่อต่างๆ กัน เช่น เมืองคำ เมืองลาว เมืองส้ม.(พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับพ.ศ.2554, 2556)

ด้านการเขียนสะกดคำ แม้คำว่า เมือง ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 จะเขียนแตกต่างจากคำว่าเหมี้ยงของล้านนา ด้วยวิธีการออกเสียงของภาษาล้านนากับ ภาษากฎหมายนั้นแตกต่างกัน ดังนี้

 เหมี้ยงเป็นคำเก่า เป็นอักษรธรรมล้านนา ซึ่งเป็นอักษรสูงพื้นเสียง เป็นระดับวรรณยุกต์จัตวา หากเทียบกับอักษรไทย คือ หม จึงเขียนว่า เหมี้ยง การเขียน -เหมี้ยง เป็นการเขียนแบบโบราณ มีการเขียนคำเหมี้ยงก่อนเสียงเปลี่ยน จาก อโฆชะ -หมี > โฆชะ ม ซึ่งปัจจุบันการเขียนมีการเปลี่ยนแปลง ตามการเปลี่ยนแปลงของภาษา

ด้านความหมาย คำว่าเหมี้ยงในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 แตกต่างจากเหมี้ยงในพจนานุกรมฉบับล้านนา ดังที่เสนอไว้ข้างต้น เนื่องจากเหมี้ยงในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 มี 2 ความหมาย แต่ก็มีกรกล่าวถึงที่มาของคำว่า เป็นภาษาถิ่น-พายัพ จึงแสดงความสัมพันธ์ระหว่างคำว่า เหมี้ยง ของล้านนาและเหมี้ยงได้ประการหนึ่ง

สำหรับสำนวนไทยที่ว่า “เอาลูกเค้าม่าเลี้ยง เอาเหมี้ยงเค้าม่าอม” เป็นเครื่องสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับวัฒนธรรมได้ประการหนึ่งว่าคนไทยมักมีคำสั่งสอน เปรียบเปรยกับสิ่งที่คุ้นเคยใกล้ตัวการกล่าวถึง เหมี้ยงในสำนวนไทย ย่อมแสดงว่าคนไทยรู้จักและคุ้นเคยกับการกินเหมี้ยงหรืออมเหมี้ยงมานานแล้ว

ดังนั้นการศึกษาคำว่า เหมี้ยง และเหมียง จึง เป็นการศึกษาในด้านของความสัมพันธ์ทาง ภาษาและวัฒนธรรมไทย เนื่องจากภาษาเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดวัฒนธรรม ภาษาช่วยสะท้อนภาพสังคมและวัฒนธรรมของคนในชาติ ภาษาและวัฒนธรรมทั้งสองสิ่งนี้มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันเสมอมา เนื่องจากมนุษย์ต้องใช้ภาษาในการสื่อสารและบันทึกเรื่องราววัฒนธรรมของคนในชาติ ซึ่งผู้เขียนได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีด้านความสัมพันธ์ทางภาษาและวัฒนธรรม ดังนี้

แนวคิดและทฤษฎีด้านความสัมพันธ์ทางภาษาและวัฒนธรรม

1. ความหมายของภาษา พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 ให้ความหมายไว้ดังนี้ ภาษา น. ถ้อยคำที่ใช้พูดหรือเขียนเพื่อสื่อความของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เช่น ภาษาไทย ภาษาจีน หรือเพื่อสื่อความเฉพาะวงการ เช่น ภาษาราชการ ภาษากฎหมาย ภาษาธรรม;เสียง ตัวหนังสือ หรือกิริยาอาการที่สื่อความได้ เช่น ภาษาพูด ภาษาเขียน ภาษาท่าทาง ภาษามือ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554, 2556)

ภาษาเป็นมรดกประจำชาติ มนุษย์ใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร ทำให้เกิดความเข้าใจของคนในสังคมเดียวกัน และเมื่อมีการใช้สืบเนื่องต่อกันมา ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา มีทั้งคำที่เพิ่มขึ้น และสูญไป เป็นการเปลี่ยนแปลงของภาษาตามธรรมชาติ ภาษาจึงเป็นสิ่งสำคัญที่มนุษย์ในสังคมนั้นนำมาใช้ในการเรียนรู้ ถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจ และถ่ายทอดสืบสานวัฒนธรรมของตน

2. ความหมายของวัฒนธรรม พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ดังนี้ วัฒนธรรมหมายถึง น. สิ่งที่ทำความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมในการแต่งกาย, วิถีชีวิตของหมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมพื้นบ้าน วัฒนธรรมชาวเขา (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554, 2556)

ความสำคัญของวัฒนธรรม มนุษย์ต้องมีภาษาเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมของตนเองไว้ เพื่อสนองปัจจัย 4 อันได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค รวมถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมนั้น

3. ความสัมพันธ์ทางภาษาและวัฒนธรรม ภาษาและวัฒนธรรมนับเป็นสิ่งจำเป็นช่วยเชิดชูค่าความเป็นคนให้แตกต่างกันไป จากสัตว์ สองสิ่งนี้เป็นของคู่กัน จะแยกจากกันไม่ได้ ถ้าไม่ใช่ภาษา วัฒนธรรมจะเจริญงอกงามอยู่ในความสนใจของคนได้ยาก เพราะขาดเครื่องมือสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งในทางกลับกันวัฒนธรรมเป็นหลักสำคัญที่จะปรุงแต่งให้เกิดภาษาระเบียบ มีกฎเกณฑ์ ด้วยการเพ้นคำนำมาใช้อย่างเหมาะสม ทรงค่าอยู่ในความนิยมทุกยุคสมัย ดังนั้นจึงสรุปความสัมพันธ์ภาษากับวัฒนธรรม (บุญเกิด รัตนแสง, 2541) ได้ดังนี้

3.1 ภาษาเป็นวัฒนธรรมแขนงหนึ่ง จัดไว้ในประเภทคตินิยม เพราะมีส่วนเสริมสร้างความเข้าใจระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร ยิ่งคนที่ใช้ภาษาเดียวกัน ย่อมพูด ฟังและสื่อความเข้าใจกันได้ง่ายกว่าคนที่ใช้ภาษาต่างกัน ทั้งนี้ก็เพราะธรรมชาติของภาษามีความหมายตรงตามตัวอักษรส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งมีความหมายโดยนัย หรือความหมายแฝงไม่ตรงตัว

3.2 ภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ไว้เป็นหลักฐานให้คนรุ่นต่อมาได้รับทราบและเข้าใจในหลักการต่าง ๆ ให้คงรูปแบบตลอดไปทุกยุคทุกสมัยไม่แปรเปลี่ยนไปจากเดิม (พระอุดมธีรคุณ, 2563) ได้เสนอว่า ภาษาและวัฒนธรรมจึงมีลักษณะคล้ายกันในแง่ที่ว่าเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ สามารถถูกสืบทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งจนกลายเป็นระเบียบแบบแผน กฎเกณฑ์ การปฏิบัติอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของคนกลุ่มนั้น คนไทยแต่ละภูมิภาคมีวัฒนธรรม อันเป็นอัตลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นของตน ซึ่งแตกต่างกันไปตามภูมิประเทศ ความอุดมสมบูรณ์ของท้องถิ่น วิถีชีวิต ความเชื่อ วัฒนธรรมการกิน เหมียง กับเหมียง วัฒนธรรมการอมเหมียงเป็นวัฒนธรรมร่วมที่ปรากฏอย่างช้านานแล้วในกลุ่มไตและชาติพันธุ์บางกลุ่มในรัฐฉาน ลาวเหนือ และไทวนในล้านนา (ธเนศวร์ เจริญเมือง, 2563)

ผู้เขียนได้สัมภาษณ์ ผู้ที่อาศัยอยู่ในตำบลเทพเสด็จ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นแหล่งในการปลูกชา (ต้นเหมียง) ในปัจจุบัน ถึงวัฒนธรรมการกินเหมียง อมเหมียงของชาวล้านนา ว่าเหมียงเป็นอาหารว่างชนิดหนึ่งที่ชาวบ้านทำไว้บริโภคเองภายในครัวเรือน โดยนำใบเหมียงมาทำความสะอาดและวางเรียงกันใส่ไหเหมียง นำมานึ่งและหมักไว้ มัดใส่ผ้า เกลือหมักทิ้งไว้ประมาณ 15 วัน มักนิยมนำเหมียงมาเคี้ยวหรืออม หลังรับประทานอาหาร มีรสเปรี้ยวเคี้ยวดูตุน้ำจันทน์หอมเปรี้ยว ชาวล้านนานิยมทำไว้รับประทานเองทุกบ้าน หรือมีไว้รับรองแขก (ประดิษฐ์ ใจอร่าม, 2564)

ภาพที่ 3 ไหเหมียงโบราณ ทำจากไม้ทั้งต้นชุดใช้เป็นภาชนะสำหรับหมักดองเหมียง

หากพิจารณาจากรูปรางลักษณะของเหมี้ยงนั้น จะเห็นได้ว่าคนล้านนามีต้นเหมี้ยง หรือ ต้นชาอยู่ทั่วไป ชาวล้านนาจึงนำใบเหมี้ยงมาแปรรูปเป็นอาหารชนิดหนึ่ง เริ่มมาจากทางเหนือบน ที่สูงอากาศเย็นพอที่ต้นเหมี้ยงจะขึ้นเองได้ และเมื่อมีการเดินทางอพยพลงใต้ไปสู่ถิ่นที่ไม่มีต้น เหมี้ยงขึ้นได้เอง วัฒนธรรมการกินเหมี้ยงจึงจางหายไป ส่วนเหมี้ยงของคนในภาคกลางนั้น นอกจากจะหมายถึงชื่อดั้งเดิมชนิดหนึ่งแล้ว ยังมีความหมายของชื่ออาหารว่างชนิดหนึ่ง คือ เหมี้ยงคำ ซึ่งในอดีตอาจมีการนำวัฒนธรรมการกินเหมี้ยง หรือ อมเหมี้ยง จากล้านนาสู่ภาคกลาง แต่คนไทยภาคกลางไม่มีต้นเหมี้ยงเนื่องจากต้นเหมี้ยงจะขึ้นอยู่บริเวณภาคเหนือที่มีภูเขาสูง อากาศหนาวเย็น คนไทยภาคกลางจึงไม่มีใบเหมี้ยงไว้สำหรับรับประทานเอง เนื่องจากต้อง นำมาจากล้านนา จึงต้องใช้ใบไม้จากพืชพรรณที่มีอยู่ในภาคกลางเอง เช่น ใบชะพลู หรือ กลีบบัว ดังที่พบเห็นได้ในปัจจุบัน คนภาคกลาง ภาคใต้นิยมเคี้ยวหมากแทนเคี้ยวเหมี้ยง และหมากเข้าไป แทนที่เหมี้ยง หลายอย่าง เช่นงานแต่งงานต้องมีขันหมาก มีเขียนหมากตั้งไว้รับแขกเป็นต้น

ภาพที่ 4 ต้นเหมี้ยง หรือต้นชาโบราณอายุกว่า100 ปี

ภาพที่ 5 ใบเหมี้ยง

แม้ว่าเหมี้ยงของคนในล้านนาจะแตกต่างจากเหมี้ยงคำของคนในภาคกลาง แต่เหมี้ยงคำก็ ถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของไทย ดังที่เหมี้ยงคำได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกทาง ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชาติที่เสี่ยงต่อการสูญหายตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552-2556 เพื่อปกป้อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาติ (เดลินิวส์, 2557)

4. การเปลี่ยนแปลงทางภาษาและวัฒนธรรม ผู้เขียนได้ศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับการ เปลี่ยนแปลงของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นเหนือ เรื่องการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของคำศัพท์การ

ประกอบอาหารไทยถิ่นเหนือของคนสามช่วงอายุ ในจังหวัดเชียงใหม่. พบว่า การเปลี่ยนแปลงของคำศัพท์การประกอบอาหารไทยถิ่นเหนือมีการแปรทั้งเสียงพยัญชนะและสระในผู้บอกภาษาทุกช่วงอายุ โดยช่วงอายุที่ 3 มีการแปรมากที่สุด ส่วนการแปรด้านคำศัพท์ก็เช่นเดียวกัน คือมีการใช้คำศัพท์อื่นแทนคำศัพท์การประกอบอาหารเดิมในทั้ง 3 ช่วงอายุ นอกจากนี้ในการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของคำศัพท์ในการประกอบอาหารไทยถิ่นเหนือ ซึ่งเปรียบเทียบความหมายระหว่างผู้บอกภาษาทั้ง 3 ช่วงอายุ โดยใช้ความหมายของผู้บอกภาษาช่วงอายุที่ 1 เป็นเกณฑ์ ซึ่งพบว่าการเปลี่ยนความหมายของคำศัพท์ 3 ลักษณะ คือความหมายกว้างออก ความหมายแคบเข้าและความหมายผสม (อิสริย์ สว่างดี, 2558) ปัจจุบันวัฒนธรรมการทำเหมี้ยงไว้เลี้ยงต้อนรับแขกที่มาหาที่บ้านของชาวล้านนา ก็เปลี่ยนไปตามยุคสมัย การทำอาหารต้อนรับแขกที่มาเยือนก็ปรับเปลี่ยนไปตามอิทธิพลของสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป เช่น เลี้ยงซากาแฟ ตามความสะดวก ความนิยมแทนการเลี้ยงเหมี้ยงเช่นเดิม

คำว่าเหมี้ยงของชาวล้านนาจึงมีความหมายคงเดิม แม้ว่าเหมี้ยงจะมีความนิยมในการบริโภคน้อยลงตามบริบททางสังคม แต่ยังคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งในอนาคตเหมี้ยงอาจได้รับความสนใจในด้านการสืบสานวัฒนธรรมและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจขึ้นอีกครั้ง

บทสรุป

การเปลี่ยนแปลงของคำศัพท์ทั้งด้านอักขรวิธี และความหมาย เป็นการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติของภาษาและวัฒนธรรม ซึ่งภาษาอาจมีการเปลี่ยนแปลงทั้งการออกเสียง ความหมายของคำรวมถึงหน้าที่ของคำนั้นๆ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางการใช้ภาษา และการเปลี่ยนแปลงทางวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนในสังคม การกินเหมี้ยงหรืออมเหมี้ยงของคนล้านนามีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคม ปัจจุบันการเคี้ยวเหมี้ยงหรืออมเหมี้ยงของคนล้านนาลดน้อยลงไป คงเหลือเพียงชาวบ้านและผู้สูงอายุเท่านั้น คำว่าเหมี้ยงของคนล้านนาจึงมีความหมายคงเดิมแต่บริบทในทางวัฒนธรรมการอมเหมี้ยงหรือเคี้ยวเหมี้ยงน้อยลงไปตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม แตกต่างจากเหมี้ยงคำของคนภาคกลางที่ยังคงพบเห็นได้ในเมนูอาหารต่างๆ ที่ดัดแปลงไปตามความนิยมของคนในสังคมจึงกล่าวได้ว่า คำว่าเหมี้ยง ของคนในภาคกลางมีความหมายกว้างออก คือมีองค์ประกอบของเหมี้ยงที่แตกต่างกัน มีความหลากหลายในการ

นำมารับประทานมากขึ้น เช่น เมืองคำ เมืองกลีบบัว เมืองลาว เป็นต้น แต่ไม่ว่าคำว่า เหมี้ยง หรือ เมือง จะมีความแตกต่างกันอย่างไรทั้ง **เหมี้ยง** และ **เมือง** ก็เป็นคำซึ่งแสดงความสัมพันธ์ทางภาษาและวัฒนธรรมไทยได้เป็นอย่างดี

ภาพที่ 6 เมืองคำของภาคกลาง ใช้กลีบบัว

ภาพที่ 7 เมืองคำของภาคกลางใช้ใบชะพลู

เอกสารอ้างอิง

- เชียงใหม่นิวส์. (2560). ชี้เหมี้ยงแป่ว่าอะยังฮักก่อ? คำเมืองวันละคำ. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2564 จาก <https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/654873/>
- ฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย. (2564). จารึกหริภุญไชย. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). สืบค้นเมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2564 จาก <https://db.sac.or.th/inscriptions/inscribe/detail/2074>
- ธเนศวร์ เจริญเมือง. (2563). รวมบทความเรื่องอาหารในล้านนา เหมี้ยง: ภูมิปัญญาท้องถิ่นบนทางแยก. สืบค้นเมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน 2564 จาก site.sri.cmu.ac.th/~ctrd/index.php?p=45c48cce2e2d7fbdea1afc51c7c6ad26&id=104
- เดลินิวส์ ออนไลน์. (2557). เมืองคำ มรดกทางวัฒนธรรมของชาติ. สืบค้นเมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 2564 จาก <https://d.dailynews.co.th/article/266019/>
- นันทนา ตันติเวชส. (2540). ชา .อภิธานศัพท์คำไทยที่มีต้นเค้ามาจากภาษาต่างประเทศ กรมศิลปากร. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สุวรรณภูมิ

248 วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2565)

บุญเกิด รัตนแสง. (2541). *ภาษากับวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

ประดิษฐ์ ใจอร่าม. (2564). *วัฒนธรรมการกินหม้อย่าง*. ผู้เชี่ยวชาญ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2564.

พระอุดมธีรคุณ. (2563). ภาษาและวัฒนธรรม: ความหมาย ความสำคัญ และความสัมพันธ์ระหว่างกัน. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏ*, 7(2), 25-48.

พิชญาดา เจริญจิต. (2560). “*หม้อย่าง*” ที่ไม่ใช่หม้อย่าง วัฒนธรรมการกินของชาวเหนือ. สืบค้นเมื่อวันที่ 6 ธันวาคม 2564 จาก https://www.technologychaoban.com/folkways/article_21570

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่. (2564). *หม้อย่าง*. คลังวิชาการ ความรู้ทั่วไป. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2564 จาก <https://www.finearts.go.th/chiangmaimuseum/view/26139-หม้อย่าง>

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. (2550). *พจนานุกรมภาษาล้านนา ฉบับเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในวโรกาสเจริญพระชนมายุ ๘๖ พรรษา*. เชียงใหม่: ห้างหุ้นส่วนจำกัดเชียงใหม่โรงพิมพ์แสงศิลป์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ: บริษัทศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน).

หอพระสมุดวชิรญาณ. (2457). *เรื่องนางนพมาศหรือตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ฉบับหอสมุดวชิรญาณ*. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2564 จาก <https://vajirayana.org/เรื่องนางนพมาศ-หรือ-ตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์-ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ/ตำรับนางนพมาศซึ่งเป็นท้าวศรีจุฬาลักษณ์>.

วชิรณี วงศ์ศิริอำนวย. (2542). *อักษรล้านนา*. เชียงใหม่: ปิเอสการพิมพ์

อิสริย์ สว่างดี. (2558). การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของคำศัพท์การประกอบอาหารไทยถิ่นเหนือของคนสามช่วงอายุ ในจังหวัดเชียงใหม่. *วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*, 22 (1), 99-117.

อุดม รุ่งเรืองศรี. (มปป.). *มาเรียนอักษรภาษาล้านนา*. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2564 จาก <https://sites.google.com/site/northfoodd/ma-reiyn-xaksr-phasalanna>

Matichon Academy. (2564). *Tour Story: เรื่องราวระหว่างทัวร์ “เหมี้ยง” หรือ “เมี่ยง” คือ “ชา”*. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2564 จาก <https://www.matichonacademy.com/tour-story/เหมี้ยง-หรือ-เมี่ยง-คือ>

